

PROVINCIE
FLEVOLAND

Economische impactanalyse COVID-19 in Flevoland

10 april 2020

Inhoud

Conclusies (1/2)	3
-------------------------------	----------

Conclusies (2/2)	4
-------------------------------	----------

Inleiding	5
------------------------	----------

Recessie scenario's	6
----------------------------------	----------

Conform scenario 1 CPB verwachten de banken op korte termijn de grootste impact in de sierteelt, (detail-) handel, horeca/toerisme en transportsector.....7

Op langere termijn verwacht ABN AMRO (sterk) herstel van meeste sectoren in 2021, maar voorziet voor bouwsector nog steeds krimp in 20218

Wat betekent dit voor Flevoland? Flevoland kent zowel absoluut als relatief veel werkgelegenheid in de groot- en detailhandel 9

Daarbij komen bijna 17.000 vestigingen in Flevoland mogelijk in aanmerking voor tegemoetkoming schade COVID-1910

Indien de economie in 2020 herstelt (CPB scenario 1) is in bepaalde sectoren een inhaaleffect te verwachten, de vraag is hoe sterk11

In geval van een meer langdurige recessie: hoe ontwikkelden Flevolandse sectoren gedurende en na afloop van de vorige crisis?.....12

De werkloosheid in Flevoland is erg conjunctuurgevoelig en deels afhankelijk van economische ontwikkeling elders.....13

Meer dan de helft van de Flevolandse met een baan werkt buiten de eigen provincie (51,5%), waardoor Flevoland gevoelig is voor de economische ontwikkeling in omliggende regio's.14

104.000 Flevolandse werken buiten Flevoland (51,5%), waarvan er ruim 45.000 in Noord-Holland (43%) werken en bijna 26.000 in Gelderland.....14

Verantwoording aanpak	15
------------------------------------	-----------

Bronnen	16
----------------------	-----------

Afsluiting	17
-------------------------	-----------

Bijlagen	18
-----------------------	-----------

Bijlage 1	19
------------------------	-----------

Hoe ziet de Flevolandse sectorstructuur eruit?

Bijlage 2	20
------------------------	-----------

In Flevoland hebben de Zakelijke dienstverlening en de Groot- en detailhandel een bovengemiddeld aandeel in de werkgelegenheid

Bijlage 3	21
------------------------	-----------

Ontwikkeling Flevolandse sectoren gedurende en na afloop van de vorige crisis (in banen)

Conclusies (1/2)

De impact van corona op de Flevolandse economie is groot en acuut. Vrijwel alle sectoren worden geraakt door de huidige beperkingen. Sommige sectoren liggen nagenoeg stil. In andere sectoren wordt de productie geraakt doordat werknemers niet inzetbaar zijn, er geen consumentenvraag meer is of omdat de aanvoer van onderdelen hapert. In enkele sectoren, zoals de zorg en publieke sector is de druk extra groot om met inachtneming van de landelijke beperkingen toch zoveel mogelijk te blijven functioneren. De winstgevendheid van bedrijven wordt geraakt, waardoor de werkgelegenheid en daarmee inkomens van huishoudens onder druk komen te staan.

Prognoses vertaald naar sectorstructuur in Flevoland

- CPB gaat in alle scenario's uit van een recessie, het bbp krimpt in 2020 met 1,2% tot 7,7%.
- In het lichtste scenario veert de economie al in het derde kwartaal van 2020 weer op. In het zwaarste scenario ontstaan er ook problemen in de financiële sector en verslechtert het buitenlandbeeld verder. De impact zal voelbaar zijn voor alle sectoren. Volgens prognoses van de Rabobank, ING en ABN Amro wordt de sectoren **horeca en toerisme, transport en opslag, de handel** en mogelijk **de bouw** het hardst geraakt.
- In Flevoland zijn deze sectoren goed voor ongeveer één derde van de werkgelegenheid. De groot- en detailhandel is de grootste sector in Flevoland (ruim 38.000 banen), én is relatief groot in Flevoland t.o.v. het NL gemiddelde.
 - Inzoomend op sub-sectoren, zien we dat bijv. de sierteelt (450 banen) en de uitzendbranche (11.180 banen) hard worden geraakt.

- Een gedeelte van bovengenoemde sectoren komt in verband met corona in aanmerking voor een tegemoetkoming geleden schade (TOGS). In Flevoland betreft dit bijna 17.000 vestigingen, onder andere ruim 3.200 vestigingen in de sector groot- en detailhandel.

De beroepsbevolking in Flevoland is kwetsbaar

- De werkloosheid in Flevoland is erg conjunctuurgevoelig en schommelt van 2008-2016 het meest van alle regio's. Dit is deels te verklaren door relatief jonge bevolking.
- Werkloosheid beroepsbevolking ook afhankelijk van ontwikkelingen buiten regio: meer dan helft (51,5%) van de werkende Flevolandse werkt buiten de provincie, vooral in Amsterdam (23,7%).

Conclusies (2/2)

Samenvattende tabel

Sector	Aantal banen Flevoland	Aantal vestigingen Flevoland	Aandeel Werkgelegenheid Flevoland	Aandeel vestigingen Flevoland	Ontwikkeling banen kredietcrisis (2008-2015)	Prognose Rabobank/ING	Inhaaleffect*
Agrarische sector	6.335	2.390	3,33%	5,69%	-29,41%	--	Nee
Bouw	8.395	4.130	4,42%	9,38%	-24,70%	--	Ja
Handel	38.635	6.825	20,33%	16,24%	6,46%	--	Ja (deels)
Horeca & Toerisme	13.175	3.035	6,93%	7,22%	33,21%	--	Nee
Industrie	17.180	1.655	9,04%	3,94%	-8,74%	-/+	Deels
Transport & opslag	6.620	1.425	3,48%	3,39%	-6,76%	--	Deels
Zakelijke diensten	38.045	9.300	20,02%	22,13%	-9,5%	-/+	Beperkt
Onderwijs	12.920	2.400	6,80%	5,71%	9,98%	+/-	Nee
Zorg en welzijn	27.180	4.740	14,30%	11,28%	16,41%	++	Beperkt
Informatie en Communicatie	6.300	2.785	3,31%	6,63%	30,34%	+/-	Nee
Overheid	7.775	105	4,09%	0,26%	-3,37%	Niet bekend	Nee
Delfstoffenwinning	10	5	0,01%	0,01%	0,00%	Niet bekend	Niet bekend
Energievoorziening	235	25	0,12%	0,06%	80,00%	Niet bekend	Niet bekend
Waterbedrijven en afvalbeheer	725	75	0,38%	0,18%	24,18%	Niet bekend	Niet bekend
Financiële instellingen	1.240	265	0,65%	0,63%	-51,59%	Niet bekend	Nee
Verhuur van en handel in onroerend goed	1.055	345	0,56%	0,82%	-27,73%	Niet bekend	Deels
Overige diensten	4.260	2.515	2,24%	5,98%	2,32%	Niet bekend	Deels

Bron: zie uitwerkingen op volgende pagina's

* Sterkte inhaaleffect afhankelijk van duur recessie

Inleiding

De wereldwijde coronacrisis raakt Flevoland economisch hard. De huidige beperkingen leggen sommige sectoren nagenoeg stil, in andere sectoren wordt de productie geraakt doordat werknemers niet inzetbaar zijn of doordat de aanvoer van onderdelen hapert. Scholen, winkels, kapsalons, restaurants en diverse fabrieken hebben hun deuren ondertussen gesloten, internationale productieketens liggen deels stil en goederenstromen (vervoer) ondervinden barrières.

Hoe hard en hoe lang het herstel duurt laat zich moeilijk voorspellen. De provincie Flevoland monitort de actuele stand rondom gezondheid en economie middels de coronamonitor op feitelijkflevoland.nl.

Dit document is een economische impactanalyse. Een eerste voorzichtige vooruitblik en het voornemen, naarmate er meer data beschikbaar komt, deze periodiek te actualiseren. Doel van de periodieke analyses is om scenario's op middellange termijn te maken voor Flevoland, waar beleidskeuzes op gemaakt kunnen worden.

In deze impactanalyse worden de recente nationale scenario's en sectoranalyses vertaald naar:

- 1) De Flevolandse sectorstructuur (vestigingen en banen binnen de provincie)
- 2) De Flevolandse bovenregionale afhankelijkheid van huishoudens

Vanuit deze context wordt de volgende vraag gesteld:

In hoeverre kunnen we op basis van sectorprognoses iets zeggen over de te verwachten impact van corona op de Flevolandse economie, rekening houdende met de Flevolandse sectorstructuur?

In dit document wordt vooral op kwalitatieve wijze beschreven wat de impact op sectoren zal zijn. De mogelijke reikwijdte van de impact - omvang sectoren - is cijfermatig weergegeven. De verwachting is dat de komende weken meer cijfermatige inzichten per sector beschikbaar komen, onder andere door onderzoek van SEO naar de economische impact in de MRA.

Recessie scenario's

Het CPB hanteert 4 recessie scenario's met daarin een oplopende werkloosheid die in 3 scenario's hoger is dan de vorige crisis.

Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3	Scenario 4
Uitgangspunten <ul style="list-style-type: none">• Contactmaatregelen duren drie maanden• Eerste herstel al in 2020• Productiecapaciteit behouden mede door steunpakket overheid	Uitgangspunten <ul style="list-style-type: none">• Contactmaatregelen duren zes maanden• Industrie zwaarder getroffen• Wereldhandel zakt weg	Uitgangspunten <ul style="list-style-type: none">• Contactmaatregelen duren zes maanden• Problemen in de wereldeconomie en het financiële stelsel leiden tot langere en diepere recessie	Uitgangspunten <ul style="list-style-type: none">• Maatregelen duren twaalf maanden• Recessie houdt anderhalf jaar aan, mede door problemen in de financiële sector en in het buitenland
Economische groei <p>Recessie in eerste helft 2020, gevolgd door sterk herstel</p> <p>Ontwikkeling bbp: 2020: -1,2 % 2021: 3,5 %</p>	Economische groei <p>Recessie in 2020, gevolgd door herstel in 2021</p> <p>Ontwikkeling bbp: 2020: -5,0 % 2021: 3,8 %</p>	Economische groei <p>Recessie duurt vier kwartalen, traag herstel in 2021</p> <p>Ontwikkeling bbp: 2020: -7,7 % 2021: 2,0 %</p>	Economische groei <p>Recessie duurt zes kwartalen, herstel blijft in 2021 uit</p> <p>Ontwikkeling bbp: 2020: -7,3 % 2021: -2,7 %</p>
Werkloosheid <p>Mede door steunpakket blijft aantal ontslagen beperkt</p> <p>Verwachte ontwikkeling werkloosheid (% bbv) 2020: 4 % 2021: 4,5 %</p>	Werkloosheid <p>Tijdelijke contracten minder verlengd, starters vinden moeilijk een baan</p> <p>Verwachte ontwikkeling werkloosheid (% bbv) 2020: 4,2 % 2021: 5,3 %</p>	Werkloosheid <p>Bedrijven zijn niet langer in staat al hun personeel in dienst te houden.</p> <p>Verwachte ontwikkeling werkloosheid (% bbv) 2020: 6,3 % 2021: 8,4 %</p>	Werkloosheid <p>Werkloosheid loopt door lange en diepe recessie hard op</p> <p>Verwachte ontwikkeling werkloosheid (% bbv) 2020: 6,1 % 2021: 9,4 %</p>

Conform scenario 1 CPB verwachten de banken op korte termijn de grootste impact in de sierteelt, (detail-) handel, horeca/toerisme en transportsector

Voorspellingen conform CPB-scenario 1

De uitgangspunten van ING & Rabobank in hun prognoses komen grotendeels overeen met scenario 1 van de CPB prognose: COVID-19 in Q2 2020 onder controle, leidend tot herstel en normalisering van de economie in tweede helft van 2020. In overige scenario's gaat het CPB uit van diepere recessies.

Wat zegt dit?

- Bijna alle sectoren worden geraakt, diegenen met acute vraaguitval en/of sluiting het hardst op korte termijn
- Branches met hoge mate van verwevenheid in internationale productieketens of vervoersstromen worden hard geraakt.
- Branches met veel arbeidsmigranten (zoals agrarische sector en bouw) krijgen te maken met personeelstekorten.
- Lange termijn impact onzeker

Legenda

- Sterk negatieve impact
- Overwegend negatieve impact
- Overwegend positieve impact
- Sterk positieve impact

Impact sectoren (ING & Rabobank)	Toelichting	Terugval volume sub-sectoren (ING)
Agrarische sector	Reguliere voedselvraag blijft, maar grote impact op de sierteelt en exportafhankelijke branches	<ul style="list-style-type: none"> • Landbouw: gemiddelde terugval • Sierteelt: zeer grote terugval
Handel	Grote impact op non-food branche door sterk verminderde vraag	<ul style="list-style-type: none"> • Detailhandel non-food: zeer grote terugval • Detailhandel food: toename volume • Autohandel: zeer grote terugval • Groothandel: gemiddelde terugval
Horeca & Toerisme	Sluitingen en annuleringen zorgen voor acute druk op horeca en toerisme sector	<ul style="list-style-type: none"> • Horeca: zeer grote terugval • Reisbranche: zeer grote terugval • Cultuur, sport en recreatie: zeer grote terugval
Transport & opslag	Voorals krimp in personenvervoer, ook (internationaal) goederenvervoer ondervindt logistieke problemen door sluiting van grenzen.	<ul style="list-style-type: none"> • Luchtvaart: zeer grote terugval • Wegvervoer: grote terugval • Vervoer over water: grote terugval • Logistieke diensten: gemiddelde terugval
Bouw*	Personeelstekorten (vertrek arbeidsmigranten) en toeleveringsproblemen kunnen op langere termijn problemen veroorzaken	<ul style="list-style-type: none"> • Bouw: beperkte terugval (*)
Industrie	Impact wordt groter naarmate de recessie dieper wordt en langer aanhoudt	<ul style="list-style-type: none"> • Technologische industrie: grote terugval • Maakindustrie: gemiddelde terugval • Chemie: gemiddelde terugval • Voedingsindustrie: beperkte terugval
Zakelijke diensten	Grote impact in uitzendbranche. Verplaatsing naar online kanalen en mogelijkheid tot thuiswerken beperkt impact in overige sub-sectoren.	<ul style="list-style-type: none"> • Uitzendbranche: zeer grote terugval • Facilitaire diensten: grote terugval • Specialistische zakelijke diensten: gemiddelde terugval • Verhuur van goederen: beperkte terugval
Onderwijs	Verschuiving klassikaal naar online, geringe economische gevolgen	<ul style="list-style-type: none"> • Onderwijs: beperkte terugval
Zorg en welzijn	Zorgvraag neemt sterk toe. Wel zorgen over personeelskrachte i.v.m. ziekteverzuim en grote vraag.	<ul style="list-style-type: none"> • Zorg: toename volume
Informatie & communicatie	(tijdelijke) Verhoging van vraag (thuiswerken), verplaatsing naar online kanalen	<ul style="list-style-type: none"> • ICT: beperkte terugval

* de ING (laag) en Rabobank (hoog) schatten de impact voor de Bouw verschillend in. Gezien ABN AMRO een substantiële negatieve impact verwacht op langere termijn, is in deze analyse de impact geschat op overwegend negatief.

Op langere termijn verwacht ABN AMRO (sterk) herstel van meeste sectoren in 2021, maar voorziet voor bouwsector nog steeds krimp in 2021

ABN AMRO heeft de economische impact per sector gekwantificeerd. De sectorindeling die zij hanteren komt niet 1-op-1 overeen met de indeling zoals gehanteerd in dit document, daarom hebben wij deze in een beperkt aantal gevallen zelf moeten toedelen (bijv. 'Food' betreft zowel de food retail als de voedsel-verwerkingsindustrie).

Sector	Prognose ABN volumegroei toegevoegde waarde
Agrarische sector	2020: -2 2021: 1
Handel	Retail non-food-2020: -8 Retail non-food-2021: 6 Retail food-2020: -3 Retail food-2021: 2
Horeca & Toerisme	2020: -15 2021: 10
Transport & opslag	2020: -6 2021: 4
Bouw*	2020: -4,5 2021: -2,5
Industrie	2020: -10 2021: 8
Voedingsindustrie	2020: -3 2021: 2
Zakelijke diensten	2020: -4 2021: -0,5
Onderwijs	nb nb
Zorg en welzijn	nb nb
Informatie & communicatie	2020: -1 2021: 0,5

Voorspellingen conform CPB-scenario 1 en 2

De prognose van het ABN komt grotendeels overeen met een combinatie van scenario 1 (herstel in tweede helft 2020) en scenario 2 (herstel in 2021) van de CPB prognose. In overige scenario's gaat het CPB uit van diepere recessies.

Wat zegt dit?

- Bijna alle sectoren worden geraakt in 2020, gedeeltematig herstel voor veel sectoren in 2021
- De gevolgen zijn volgens ABN Amro het grootst voor horeca en toerisme, retail non-food, de industrie en de transportsector.
- De economische groei kan pas in 2021 echt herstellen, maar voor o.a. de bouw voorspelt ABN nog steeds krimp in 2021

Wat betekent dit voor Flevoland? Flevoland kent zowel absoluut als relatief veel werkgelegenheid in de groot- en detailhandel

Totaalbeeld vestigingen

- Er zijn ruim 42.000 (bedrijfs-)vestigingen in Flevoland
- Zakelijke dienstverlening (9.300) en de Groot- en detailhandel (6.825) de sectoren met meeste vestigingen, gevolgd door Gezondheidszorg (4.740) en Bouw (4.130)

Totaalbeeld banen

- Ruim 190.000 werkzame personen in Flevoland
- Groot- en detailhandel sector met meeste banen, gevolgd door Zakelijke dienstverlening (beide >38.000). Daarna volgen Gezondheidszorg (27.180) en de Industrie (17.180 werkzame personen)

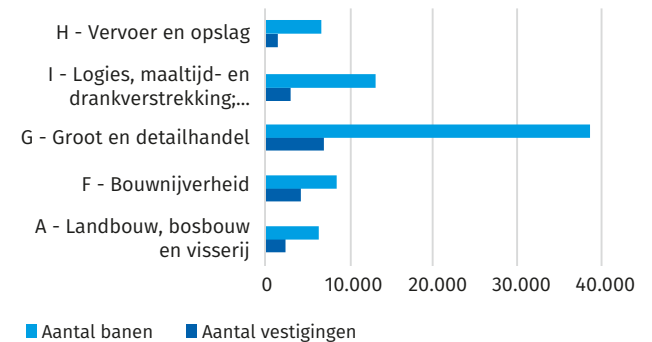
Sectoren met grootste impact op korte termijn

- Grootste impact op korte termijn in de landbouw (specifiek: sierteelt), groot- en detailhandel, horeca/ toerisme en transportsector. Over de bouw verschillen de prognoses. Dit betreft ruim een derde van de totale Flevolandse werkgelegenheid.

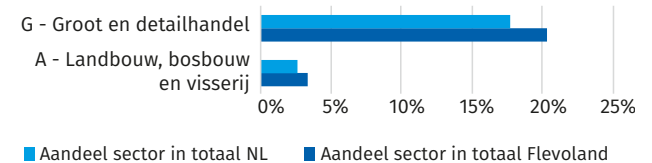
- De sector groot- en detailhandel is de sector met de meeste werkgelegenheid in Flevoland: 38.635 banen, verdeeld over 6.825 vestigingen
- Voor de specifieke sub-sectoren sierteelt en uitzendbranche gaat het om respectievelijk 450 en 11.180 banen in Flevoland
- De groot- en detailhandel heeft bovendien een bovengemiddeld aandeel in de regionale economie, wanneer vergeleken met het aandeel van deze sector in de totale Nederlandse economie. Dit geldt in mindere mate ook voor de landbouw.* Horeca/Toerisme is goed voor 13.175 banen en 3.035 vestigingen in Flevoland

* Zakelijke dienstverlening heeft tevens een bovengemiddeld aandeel in Flevoland, maar is niet opgenomen in grafiek omdat deze niet tot sectoren met grootste impact COVID-19 behoort

Aantal vestigingen en banen in Flevoland, voor sectoren met grootste impact COVID-19

Aandeel in totale werkgelegenheid, Flevoland en Nederland, 2019

Daarbij komen bijna 17.000 vestigingen in Flevoland mogelijk in aanmerking voor tegemoetkoming schade COVID-19

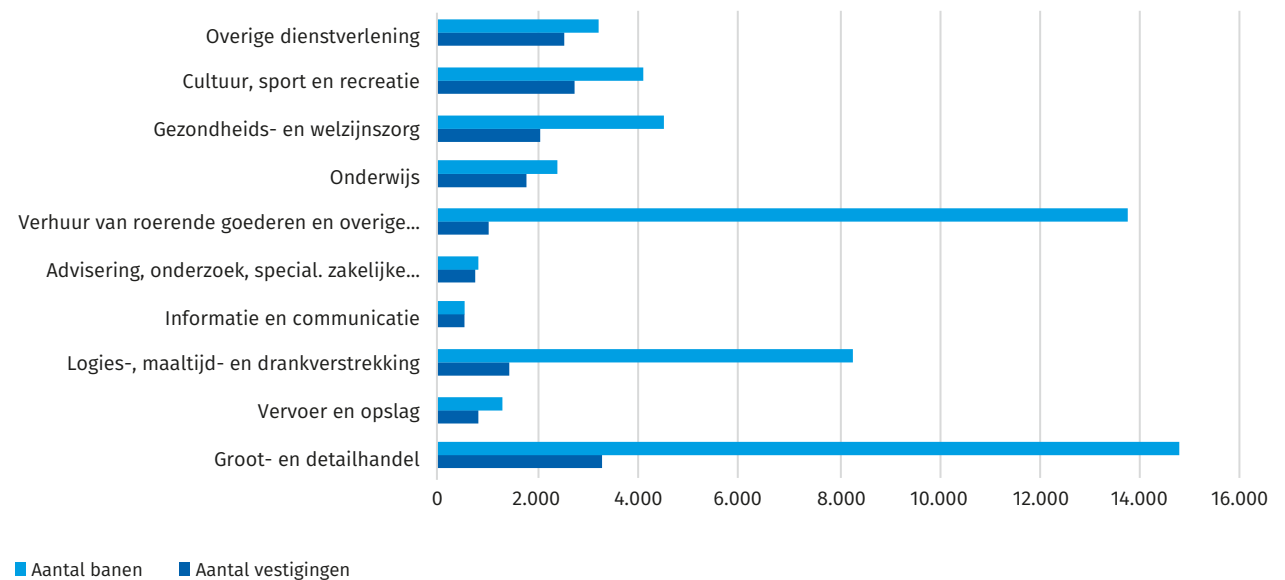
De Rijksoverheid heeft de Tegemoetkoming Ondernemers Getroffen Sectoren COVID-19 (TOGS) ingesteld om getroffen ondernemingen financieel te ondersteunen. Dit betreft een eenmalige tegemoetkoming van € 4.000. Ondernemingen die hiervoor in aanmerking komen zijn volgens de overheid het meest geraakt door de kabinetsmaatregelen rond het coronavirus, bijvoorbeeld door noodgedwongen sluiting, de inperking van bijeenkomsten en/of het negatieve reisadvies buitenland. Op basis van het overzicht van RVO is gekeken welke vestigingen in Flevoland vallen binnen de genoemde sectoren.

Wat zegt dit?

- Sectoren met veel vestigingen die in aanmerking komen voor TOGS zijn de groot- en detailhandel (3.275) en cultuur, sport en recreatie sector (2.737).
- De vestigingen in sectoren die in aanmerking komen voor TOGS zijn goed voor meer dan 50.000 banen.

- De meeste banen zijn te vinden in de groot- en detailhandel (14.789), verhuur van roerende goederen en overige zakelijke dienstverlening (13.739) en logies-, maaltijd- en drankverstrekking (8.259).
- Het overgrote deel van deze ondernemingen (71,6%) bevindt zich in Almere en Lelystad.

Aantal vestigingen en banen per sector dat in aanmerking komt voor TOGS

Dit overzicht betreft hoofdvestigingen en extra vestigingen van een onderneming. Ook ondernemingen waar geen economische activiteit plaatsvindt zijn meegenomen in dit overzicht.

Indien de economie in 2020 herstelt (CPB scenario 1) is in bepaalde sectoren een inhaal-effect te verwachten, de vraag is hoe sterk

Rabobank gaat uit van normaliseren van economie vanaf H2-2020 (CPB scenario 1). Consumenten geven dan naar verwachting weer geld uit, bedrijven pakken productie en investeringsplannen weer op. Normalisatie vindt in de ene sector sneller plaats dan in de andere. In sommige sectoren zal er sprake zijn van een inhaal-effect: uitgestelde bestedingen of investeringen. Tijdens de crisis kunnen of durven consumenten en bedrijven minder te besteden (horeca dicht, vakanties gecancelld). In bepaalde sectoren blijft de vraag prevalent, en zal deze zich op een later moment manifesteren.

Toelichting tabel:

(R) = prognose Rabobank

(ING) = prognose ING;

(CPB) = scenario's CPB;

(OBI) = eigen inschatting OBI

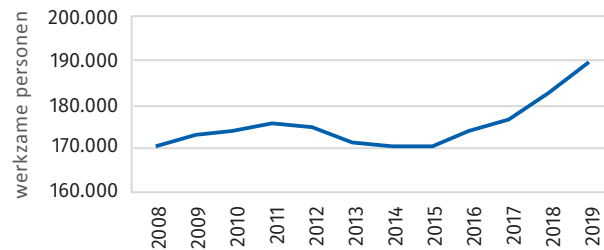
Sector	Inhaal-effect	Toelichting
Agrarische sector	Nee	<ul style="list-style-type: none"> Vooraf in sierteelt verlies dat later niet wordt ingehaald (R). Voedselproductie blijft op peil (R).
Bouw	Ja	<ul style="list-style-type: none"> O.a. de woningmarkt liep tijdens vorige crisis sterk terug naarmate crisis aanhield (CPB). Daarna was er echter sprake van een inhaaleffect. Consumenten stellen bijvoorbeeld een nieuwe keuken even uit, maar de behoefte verdwijnt vaak niet (OBI).
Handel	Ja (deels)	<ul style="list-style-type: none"> In de voedselbranche beperkt, in non-food wellicht sterker (retail, o.a. kleding). Online kanalen zijn alternatief voor dichte winkelstraten voor gedeelte consumenten. Voor een ander gedeelte, vooral niet seizoensgebonden producten, zal er sprake zijn van een inhaaleffect (OBI).
Horeca & Toerisme	Nee	<ul style="list-style-type: none"> Er is in deze sectoren niet of nauwelijks sprake van een inhaaleffect, omdat men niet-gebruikte diensten hier doorgaans niet tweemaal na elkaar gebruikt. Denk hierbij aan een omgeboekte reis of een bezoek aan een museum (R; CPB).
Industrie	Deels	<ul style="list-style-type: none"> Verschilt per sub-sector. Wat betreft de vraag naar o.a. auto's en elektronica kan er sprake zijn van een inhaaleffect (CPB)
Transport & opslag	Deels	<ul style="list-style-type: none"> Vooraf op gebied van goederenvervoer: wegwerken van opgelopen achterstanden in havens; herstellende/aantrekkende import vanuit China (ING)
Zakelijke diensten	Deels	<ul style="list-style-type: none"> De specialistische zakelijke dienstverlening – waaronder accountancy, advocatuur en consultancy – krijgen door de economische neergang mogelijk tijdelijk minder nieuwe adviesopdrachten (R). Deze zullen niet 1-op-1 worden ingehaald (OBI) Vraag naar uitzendkrachten (flexibele schil) zagen we na vorige crisis flink aantrekken (OBI).
Onderwijs	Nee (deels)	<ul style="list-style-type: none"> Onderwijs wordt momenteel op een andere manier aangeboden, inhaaleffect is beperkt (OBI). Mogelijk wel uitstel voor afstuderen, rijexamens, cursussen e.d. (OBI).
Zorg en welzijn	Ja	<ul style="list-style-type: none"> Zowel ziekenhuizen als consumenten stellen niet-noodzakelijke operaties op dit moment uit ivm benodigde capaciteit en besmettingsgevaar COVID-19. Deze zullen op later moment moeten worden ingehaald (OBI).
Informatie en communicatie	N.v.t.	<ul style="list-style-type: none"> Sector kent veel aanpassingsmogelijkheden (thuiswerken is reeds normaal); digitalisering en automatisering zorgt voor stabiele (of zelfs groeiende) vraag (R)
Financiële instellingen	N.v.t.	<ul style="list-style-type: none"> Indien recessie aanhoudt wordt op lange termijn een impact voorzien, van inhaaleffect in 2020 dus nog geen sprake (CPB)
Overige diensten	Deels	<ul style="list-style-type: none"> O.a. persoonlijke verzorging valt binnen deze sector. Hier is in het algemeen geen sprake van een inhaaleffect (CPB) Inhaaleffect kan wel optreden bij reparatie van computers & consumentartikelen (OBI)

In geval van een meer langdurige recessie: hoe ontwikkelden Flevolandse sectoren gedurende en na afloop van de vorige crisis?

1. In de periode 2011-2015 vertaalde de crisis in Flevoland zich naar een afname van banen. Na 2015 trok de werkgelegenheid weer aan, met in recente jaren recordgroei cijfers (groei 2018-2019: 4,1%)

Ontwikkeling aantal werkzame personen Flevoland

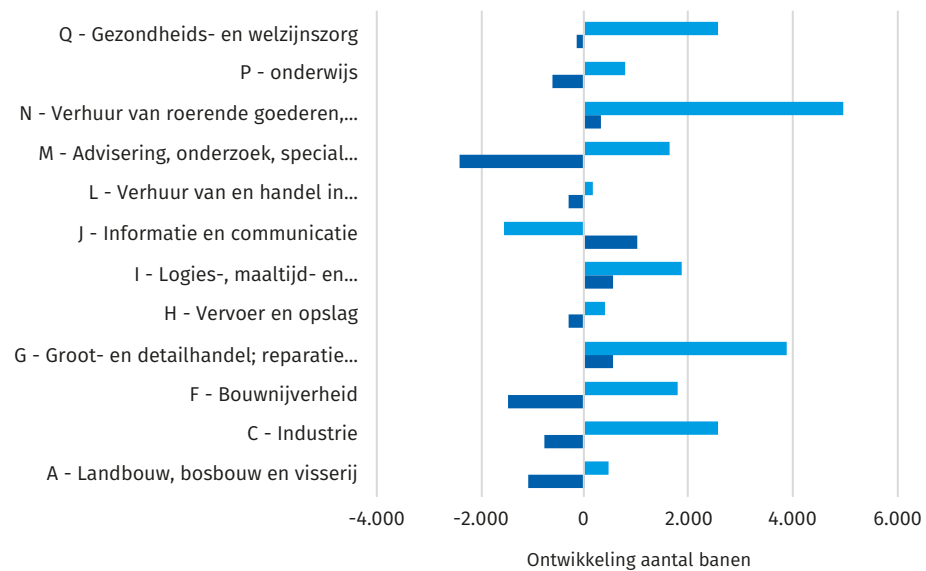
2. In de periode 2011-2015 kent de zakelijke dienstverlening de grootste afname van banen, gevolgd door de bouwsector. Daarna volgen Landbouw, bosbouw en visserij, Industrie en Onderwijs.

3. Na 2015 nam het aantal banen weer toe. Van de vijf sectoren met de grootste afname in de periode 2011-2015, zijn er drie met een hoge absolute en relatieve toename ná 2015: de industrie, de bouw en de zakelijke dienstverlening. Dit komt deels overeen met het CBS

(2016), dat stelt dat de bouw en industrie bij uitstek conjunctuurgevoelig zijn. Opvallend is de omgekeerde ontwikkeling in de ICT.

Dus: vooral de bouw, de industrie en de zakelijke dienstverlening kenden de sterkste mate van hoge pieken en diepe dalen gedurende de conjunctuurgolven.

Selectie van sectoren met grote fluctuaties in groei aantal banen in Flevoland, periode '11-'15 versus '15-'19

■ Periode 2015-2019 ■ Periode 2011-2015

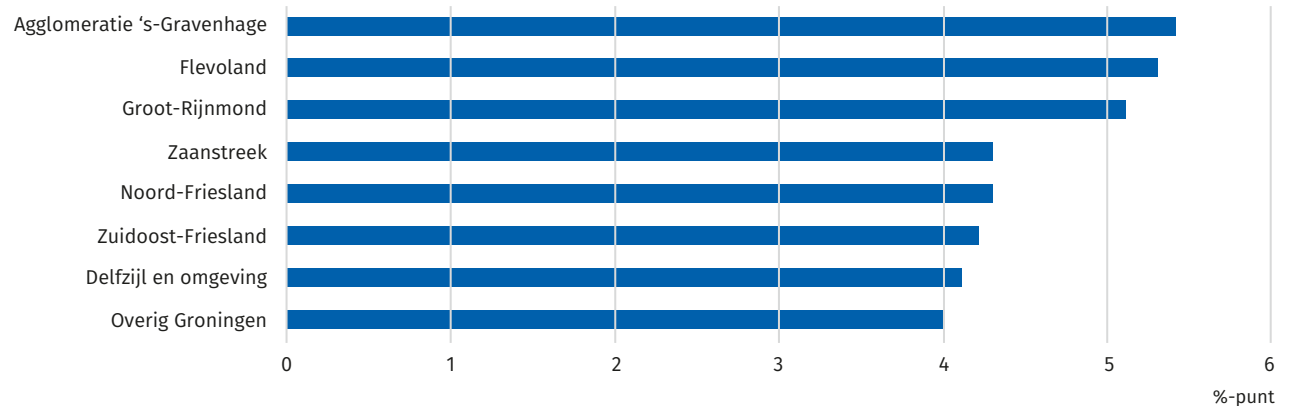

De werkloosheid in Flevoland is erg conjunctuurgevoelig en deels afhankelijk van economische ontwikkeling elders

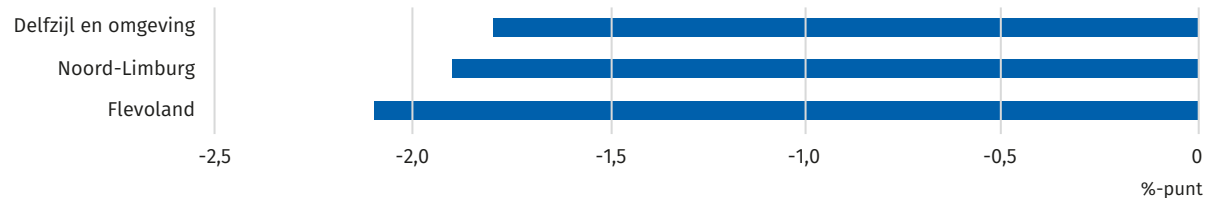
Beroepsbevolking in Flevoland is relatief kwetsbaar

- Flevoland is de regio waarin in de periode 2008-2016 de grootste schommelingen in de werkloosheid voorkwamen: in de periode 2008-2014 was de stijging alleen in de regio-Den Haag groter, na 2014 was Flevoland de regio met de grootste daling. Dit is ondanks de groei van de economie en de sterke toename in arbeidsproductiviteit.
- Gedeeltelijk kan dit verklaard worden door **een relatief jonge bevolking**: de werkloosheid onder jongeren is meer conjunctuurgevoelig. Echter, ook in andere leeftijdscategorieën is de toename in de periode 2008-2014 en de afname in de periode na 2014 groter dan gemiddeld in Nederland.
- Deze schommelingen zijn niet zichtbaar in de bbp-ontwikkeling van Flevoland: het CBS verklaart dit doordat een relatief groot gedeelte van de Flevolandse bevolking **buiten Flevoland werkt**, bijvoorbeeld in Amsterdam. Het CBS geeft aan dat de ontwikkeling van het bbp in bijvoorbeeld Amsterdam derhalve sterk kan samenhangen met de ontwikkeling van de werkloosheid in Flevoland.

Ontwikkeling werkloosheid, 2014 t.o.v. 2008

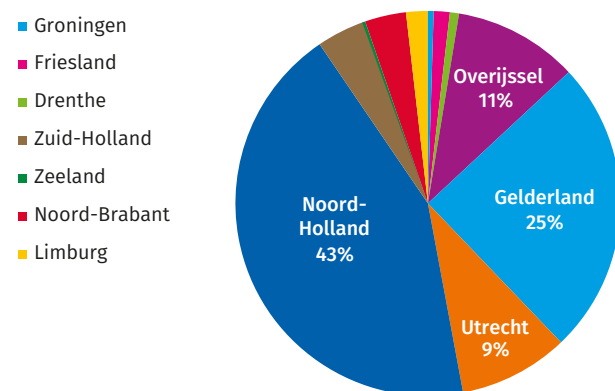
Ontwikkeling werkloosheid, 2016 t.o.v. 2014

Meer dan de helft van de Flevolandse met een baan werkt buiten de eigen provincie (51,5%), waardoor Flevoland gevoelig is voor de economische ontwikkeling in omliggende regio's.

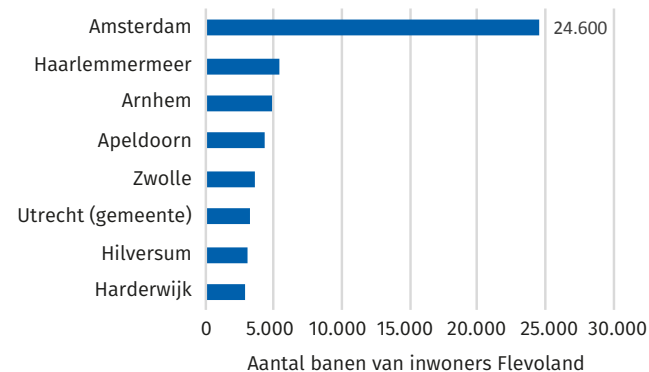
104.000 Flevolandse werken buiten Flevoland (51,5%), waarvan er ruim 45.000 in Noord-Holland (43%) werken en bijna 26.000 in Gelderland.

Verdeling van Flevolandse banen buiten Flevoland naar provincie, 2018

Amsterdam en Haarlemmermeer (o.a. Schiphol) zijn goed voor 30.000 banen van inwoners van Flevoland. Van deze 30.000 banen wordt 84% opgevuld door inwoners van Almere.

Gemeenten met de meeste werkenden uit Flevoland, 2018

Verantwoording aanpak

De analyses zijn omgeven door veel onzekerheid.

De unieke situatie waarin we nu zitten zorgt ervoor dat cijfers en feitelijkheden continu kunnen veranderen.

De huidige analyse is daarom gebaseerd op de stand van zaken per week 13, 2020.

- Om een indicatie te geven van de (mogelijke) impact op de Flevolandse economie hebben we analyses gemaakt op basis van de meest recente beschikbare cijfers op landelijke niveau (o.a. prognoses ING, Rabobank en ABN Amro en de scenario's van het CPB) en deze vertaald naar de relevante factoren in Flevoland (o.a. de sector structuur en werkgelegenheid).
- De sectorprognoses van de Rabobank en de ING (p. 7) zijn samengevoegd. Op de meeste punten kwamen deze prognoses overeen. In conflicterende gevallen wordt uitgegaan van de prognose van de Rabobank, omdat deze recenter is en is gepubliceerd nâ de eerste maatregelen van de overheid.
- Deze analyses betreffen de gehele sector. Sommige sub-branches worden harder geraakt dan anderen (bijvoorbeeld de sierteelt binnen de agrarische sector, detailhandel (fysieke winkels) binnen de handelssector. Op basis van kwalitatieve informatie van o.a. ING, Rabobank, en ABN Amro is probeert een beeld te schetsen per branche.
- In deze rapportage wordt gesproken over bedrijven en vestigingen. Het provinciale vestigingenregister telt vestigingen; locaties waar of van waaruit gewerkt wordt. Dit kan bijvoorbeeld ook een ZZP'er betreffen. Omdat sommige bedrijven uit meerdere vestigingen bestaan zal het totale aantal bedrijven/organisaties wat kleiner zijn dan het aantal gerapporteerde vestigingen.

Bronnen

ABN AMRO (2020). Geen sector ontkomt aan het Coronavirus. URL: <https://insights.abnamro.nl/2020/03/geen-sector-ontkomt-aan-het-coronavirus/>

CBS (2017). De regionale economie in 2016. Url: <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2017/50/de-regionale-economie-2016>

CBS Statline (g.d.). Url: <https://opendata.cbs.nl>

CPB (2020). Scenario's coronacrisis: recessie onvermijdelijk, oploop staatsschuld blijft te dragen. Url: <https://www.cpb.nl/scenarios-coronacrisis>

ESB (2017). Groei binnenlands product verschilt per sector. Url: <https://esb.nu/kort/20034394/groei-bruto-binnenlands-product-verschilt-per-sector>

ING (2020a). Coronavirus en de effecten op sectoren. Url: <https://www.ing.nl/zakelijk/kennis-over-de-economie/onze-economie/de-nederlandse-economie/publicaties/coronavirus-en-de-effecten-op-sectoren.html>

ING (2020b). Zwaarst getroffen sectoren vormen samen ruim 20% van de economie. URL: <https://www.ing.nl/zakelijk/kennis-over-de-economie/onze-economie/de-nederlandse-economie/publicaties/nowcast-impact-van-coronavirus-op-de-economie.html>

Möhlmann, J., Groot, S., & de Groot, H. (2011). De conjunctuurgevoeligheid van Europese sectoren en regio's. TPEdigitaal, 5(1), 46-61.

MT (2012). Analyse crisisimpact per sector (ABN Amro). Url: <https://www.mt.nl/business/analyse-crisisimpact-per-sector/57978>

Provincie Flevoland (2020). Vestigingenregister. Peildatum 1 april 2019.

Rabobank (2020a). Economie in recessie door coronavirus. Url: <https://economie.rabobank.com/publicaties/2020/maart/nederland-economie-in-recessie-door-coronavirus/>

Rabobank (2020b). Sectorprognoses: productiedalingen in veel sectoren door coronavirus. Url: <https://economie.rabobank.com/publicaties/2020/maart/sectorprognoses-productiedalingen-in-veel-sectoren-door-coronavirus/>

RVO (2020). Vastgestelde SBI-codes tegemoetkoming schade COVID-19. Url: <https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/tegemeet-koming-schade-covid-19/vastgestelde-sbi-codes>

Afsluiting

Opdrachtnummer: 20200604

Analyse door team Onderzoeks- en Beleidsinformatie
Voor inlichtingen: Kimberly Kuipers & Jorn Berends

Bijlagen

Bijlage 1: Hoe ziet de Flevolandse sectorstructuur eruit?

Bijlage 2: In Flevoland hebben de Zakelijke dienstverlening en de Groot- en detailhandel een bovengemiddeld aandeel in de werkgelegenheid

Bijlage 3: Ontwikkeling Flevolandse sectoren gedurende en na afloop van de vorige crisis (in banen)

Bijlage 1

Hoe ziet de Flevolandse sectorstructuur eruit?

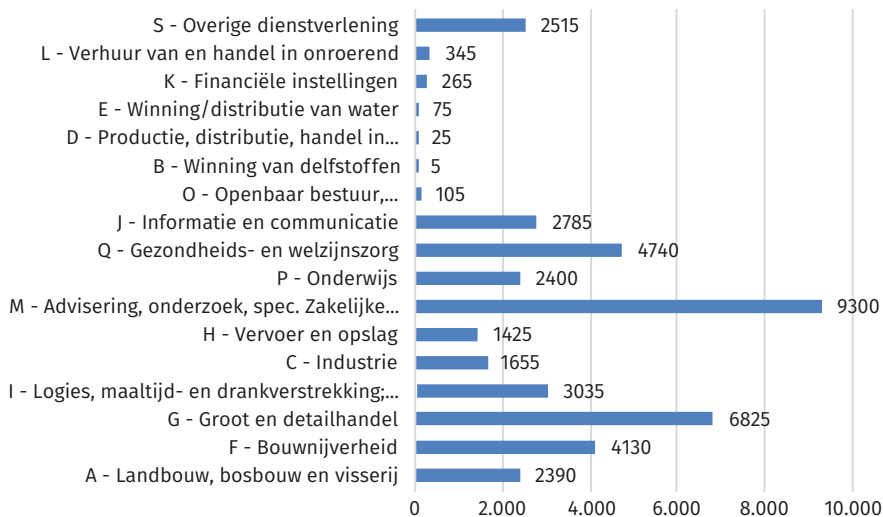
Op basis van vestigingen

- Ruim 42.000 vestigingen in Flevoland
- Zakelijke dienstverlening (9.300) en Groot- en detailhandel (6.825) sectoren met meeste vestigingen
- Naast detailhandel wordt nu ook o.a. horeca- en logiessector direct en abrupt getroffen door COVID-19: gaat hier om 3.035 vestigingen in Flevoland

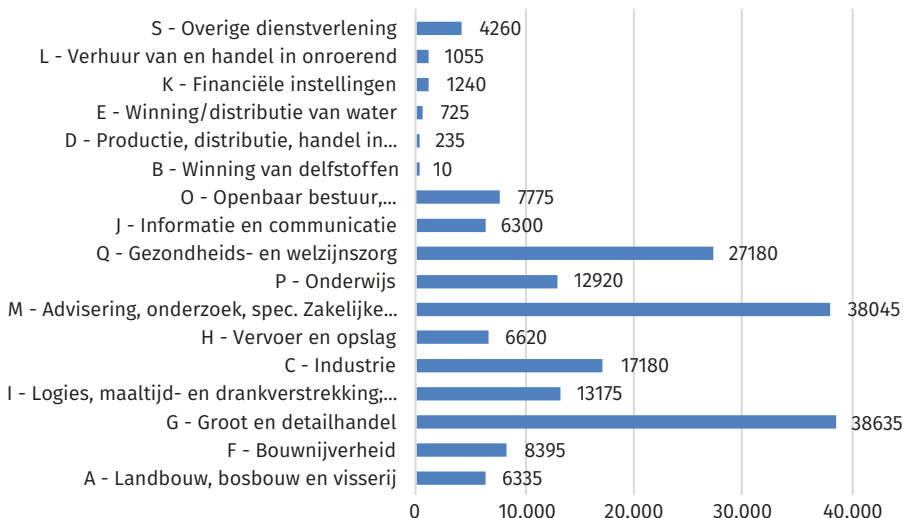
Op basis van aantal werkzame personen (banen)

- Ruim 190.000 werkzame personen in Flevoland
- Groot- en detailhandel sector met meeste vestigingen, gevolgd door zakelijke dienstverlening (beide >38.000)
- Naast detailhandel wordt nu o.a. ook horeca- en logiessector direct en abrupt getroffen door COVID-19: gaat hier om 13.175 banen in Flevoland

Aantal vestigingen in Flevoland naar sector, 2019

Aantal banen in Flevoland, naar sector

Bijlage 2

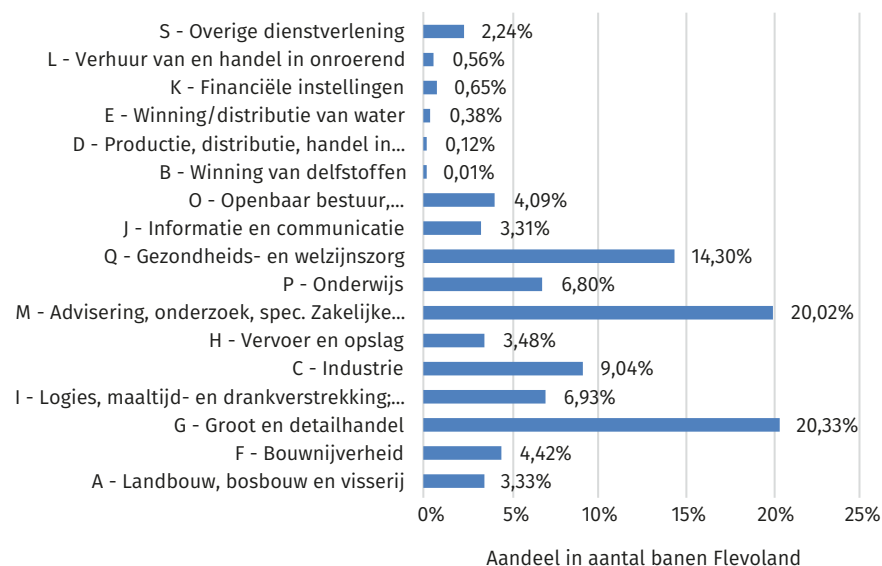
In Flevoland hebben de Zakelijke dienstverlening en de Groot- en detailhandel een bovengemiddeld aandeel in de werkgelegenheid

Wat zegt dit?

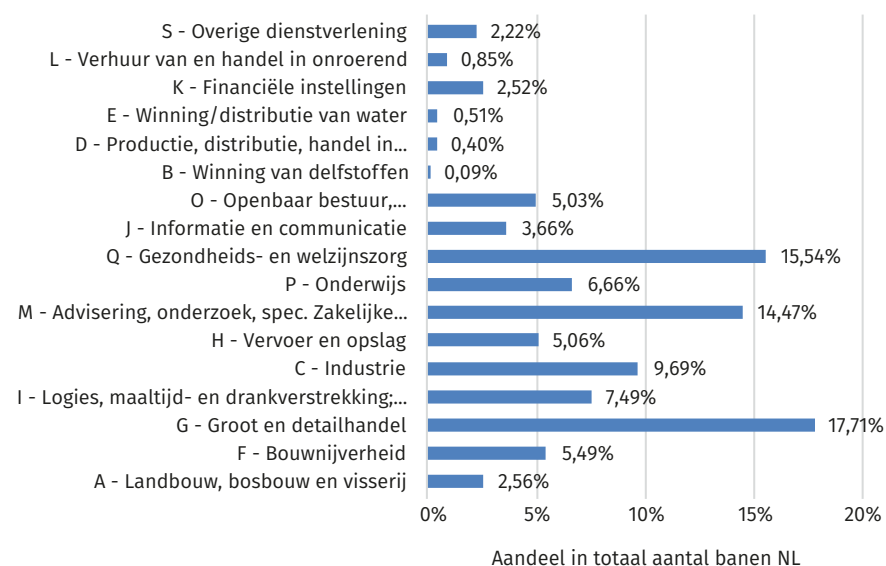
- Opvallend groot aandeel in FL in vergelijking met NL gemiddelde: Zakelijke dienstverlening (M), Groot- en detailhandel (G), Landbouw in wat mindere mate (A), en aandeel landbouw blijft beperkt.

- Indien bovengenoemde sectoren hard geraakt worden door de crisis en gepaard gaat met banenverlies, kan deze klap in Flevoland harder aankomen dan elders – geredeneerd vanuit de werkgelegenheid (detailhandel!).

Aandeel per sector in totale werkgelegenheid Flevoland (2019)

Aandeel per sector in totale werkgelegenheid NL (2018)

Bijlage 3

Ontwikkeling Flevolandse sectoren gedurende en na afloop van de vorige crisis (in banen)

Periode 2008-2015

Ontwikkeling aantal werkzame personen per sector	Absolute ontw.	Relatieve ontw.
A Landbouw, bosbouw en visserij	-2460	-29,41%
C Industrie	-1400	-8,74%
D Productie, distributie, handel in elektriciteit en aardgas	120	80,00%
E Winning/distributie van water; afval(water)beheer, sanering	110	24,18%
F Bouwnijverheid	-2185	-24,70%
G Groot- en detailhandel; reparatie van auto's	2110	6,46%
H Vervoer en opslag	-455	-6,76%
I Logies-, maaltijd- en drankverstreking	2080	46,74%
J Informatie en communicatie	1840	30,34%
K Financiële instellingen	-1790	-51,59%
L Verhuur van en handel in onroerend goed	-355	-27,73%
M Advisering, onderzoek, special. zakelijke dienstverlening	-2645	-14,63%
N Verhuur van roerende goederen, overige zakel. dienstverl.	-650	-3,91%
O Openbaar bestuur, overheidsdiensten, sociale verzekeringen	-285	-3,37%
P Onderwijs	1105	9,98%
Q Gezondheids- en welzijnszorg	3470	16,41%
R Cultuur, sport en recreatie	605	16,64%
S Overige dienstverlening	80	2,32%

Periode 2011-2015

Ontwikkeling aantal werkzame personen per sector	Absolute ontw.	Relatieve ontw.
A Landbouw, bosbouw en visserij	-1085	-15,5%
C Industrie	-785	-5,1%
D Productie, distributie, handel in elektriciteit en aardgas	-120	-30,8%
E Winning/distributie van water; afval(water)beheer, sanering	55	10,8%
F Bouwnijverheid	-1490	-18,3%
G Groot- en detailhandel; reparatie van auto's	490	1,4%
H Vervoer en opslag	-330	-5,0%
I Logies-, maaltijd- en drankverstreking	550	9,2%
J Informatie en communicatie	1000	14,5%
K Financiële instellingen	-600	-26,3%
L Verhuur van en handel in onroerend goed	-310	-25,1%
M Advisering, onderzoek, special. zakelijke dienstverlening	-2410	-13,5%
N Verhuur van roerende goederen, overige zakel. dienstverl.	315	2,0%
O Openbaar bestuur, overheidsdiensten, sociale verzekeringen	-540	-6,2%
P Onderwijs	-635	-5,0%
Q Gezondheids- en welzijnszorg	-210	-0,8%
R Cultuur, sport en recreatie	345	8,9%
S Overige dienstverlening	30	0,9%

Periode 2015-2019

Ontwikkeling aantal werkzame personen per sector	Absolute ontw.	Relatieve ontw.
A Landbouw, bosbouw en visserij	430	7,3%
C Industrie	2570	17,6%
D Productie, distributie, handel in elektriciteit en aardgas	-35	-13,0%
E Winning/distributie van water; afval(water)beheer, sanering	160	28,3%
F Bouwnijverheid	1735	26,1%
G Groot- en detailhandel; reparatie van auto's	3845	11,1%
H Vervoer en opslag	345	5,5%
I Logies-, maaltijd- en drankverstreking	1820	27,9%
J Informatie en communicatie	-1605	-20,3%
K Financiële instellingen	-440	-26,2%
L Verhuur van en handel in onroerend goed	130	14,1%
M Advisering, onderzoek, special. zakelijke dienstverlening	1615	10,5%
N Verhuur van roerende goederen, overige zakel. dienstverl.	4985	31,2%
O Openbaar bestuur, overheidsdiensten, sociale verzekeringen	-385	-4,7%
P Onderwijs	745	6,1%
Q Gezondheids- en welzijnszorg	2565	10,4%
R Cultuur, sport en recreatie	600	14,2%
S Overige dienstverlening	730	20,7%

